

Escola da Cidade: més que una escola d'arquitectura

Ton Salvadó i Miguel Usandizaga

L'al·lusió a l'eslògan del Futbol Club Barcelona ("Més que un club!") no és pas gratuïta. I és cert que, gairebé sense adonar-nos-en, la conversa amb en Ciro, l'Álvaro i en Rubén, en més d'una ocasió va derivar cap al futbol. Fins i tot podríem argumentar, d'acord amb ells, la conveniència que tècnics en futbol vagin alguna vegada a una escola d'arquitectura, per a ajudar els estudiants a entendre que en aquesta vida també hi ha d'altres coses, almenys tan importants com l'arquitectura... A més, afirmar que l'Escola da Cidade és més que una escola d'arquitectura és raonable, perquè és el que ells es proposen ser-ho: no es proposen formar arquitectes, sinó uns arquitectes que siguin, a més, persones responsables.

Hem ensopagat, gràcies a en Robert Brufau, amb una rara avis en el món de l'ensenyament de l'arquitectura, una escola digna: l'Escola da Cidade ("Escola de la Ciutat"), de São Paulo. En realitat és molt més que una escola. L'Escola da Cidade és l'expressió pedagògica de l'Associação de Ensino de Arquitetura e Urbanismo de São Paulo (AEAU-SP). La constitueixen sis nuclis, articulats entre ells, que convergeixen permanentment en el plantejament didàctic: el nucli d'ensenyament (l'Escola da Cidade), el nucli d'Aplicació, el nucli d'Investigació, el nucli de Comunicació, el nucli de Tecnologia i el nucli de Formació Continua. D'entre els principals objectius, cal esmentar els de contribuir a la millora de les condicions de vida; divulgar el coneixement produït per l'Associació, en un llenguatge accessible a tots els segments de la societat, i formar ciutadans capaços de criticar i transformar la realitat.

Algú de mala fe diria que, és clar, sent una escola tan jove, com pot dubtar algú de la seva bondat, eficàcia i bon funcionament... Però ens sembla que la qüestió és de fons. És cert que, si bé l'Associació ja està funcionant des del 1996, l'Escola da Cidade va començar la seva activitat docent el 2002.

El nucli Escola da Cidade, la base de la formació per als estudiants, organitza l'activitat docent, sempre a les tardes, sobre dos eixos: l'estudi vertical i els seminaris. L'estudi vertical, on els alumnes desenvolupen els seus projectes, cada any acadèmic segons un tema diferent, converteix l'escola en unitària: cinc alumnes, un de cada curs i un professor per grup. Entenen el projecte com a procés i síntesi, mai com a disciplina aïllada de les àrees (aquestes sí, impartides curs per curs), de tecnologia, urbanisme, dibuix, història i arquitectura.

Una línia transversal –els seminaris– permet incorporar unes altres mirades, alienes a l'arquitectura, però imprescindibles per a formar ciutadans crítics: geògrafs, politòlegs, escriptors, músics, científics... o comentaristes de futbol.

Escola da Cidade: more than just a school of architecture

The allusion to F.C. Barcelona's slogan ("More than just a Club!") is not gratuitous. The fact is that, although we hardly realised it, our conversation with Ciro, Álvaro and Rubén led to talk of football more than once. We could even now argue with them whether it would be a good idea for football experts to visit a school of architecture at some stage, to help students understand that there are other things in this life at least as important as architecture... Furthermore, affirming that the Escola da Cidade is more than just a school of architecture is reasonable, because that is what it proposes to be: it doesn't propose just to train architects, but architects who are, furthermore, responsible people.

Thanks to Robert Brufau, we have run into a rare avis in the world of teaching architecture, a laudable school: the Escola da Cidade ("School of the City"), in São Paulo. In fact it is much more than just a school. The Escola da Cidade is the educational expression of the Associação de Ensino de Arquitetura e Urbanismo de São Paulo (AEAU-SP). It is made up of six centres, joined together, that permanently converge in their educational proposal: the teaching centre (the Escola da Cidade), the Application centre, the Research centre, the Communication centre, the Technology centre and the Ongoing Training centre. Prominent among its main objectives are contributing to improving living conditions; disseminating knowledge produced by the Association in a language accessible to all segments of society, and training citizens capable of criticising and transforming reality.

Someone acting in bad faith would say that, of course, it being such a young school how can anyone doubt that it is reliable, efficient and well-run... But we feel that the question is a one of depth. It is true that although the Association has been functioning since 1996, the Escola da Cidade began teaching in 2002.

The Escola da Cidade centre, the basis of student training, organises teaching activity, always in the afternoons, around two pillars: vertical study and seminars. Vertical study, where students develop their projects, based on a different subject each academic year, makes the school unitary: five students, one from each year, and one teacher per group. They understand the project as process and synthesis, never as a discipline, isolated from the areas (which are taught year by year) of technology, urban planning, drawing, history and architecture.

Escola da Cidade: más que una escuela de arquitectura

La alusión al eslogan del Futbol Club Barcelona ("Més que un club!") no es gratuita. Lo cierto es que nuestra conversación con Ciro, Álvaro y Rubén derivó en más de una ocasión hacia el fútbol. Incluso podríamos argumentar ahora con ellos la conveniencia de que técnicos en fútbol vayan alguna vez a una escuela de arquitectura, para hacer comprender a los estudiantes que en esta vida hay también otras cosas, tan importantes al menos como la arquitectura... Además, afirmar que la Escola da Cidade es más que una escuela de arquitectura es razonable, porque ellos se proponen serlo: no se proponen formar arquitectos, sino unos arquitectos que sean, además, personas responsables.

Hemos topado, gracias a Robert Brufau, con una rara avis en el mundo de la enseñanza de la arquitectura, una escuela digna: la Escola da Cidade ("Escuela de la Ciudad"), de São Paulo. En realidad, es mucho más que una escuela. La Escola da Cidade es la expresión pedagógica de la Associação de Ensino de Arquitetura e Urbanismo de São Paulo (AEAU-SP). La constituyen seis núcleos, articulados entre sí, que convergen permanentemente en el planteamiento didáctico: el núcleo de enseñanza (la Escola da Cidade), el núcleo de Aplicación, el núcleo de Investigación, el núcleo de Comunicación, el núcleo de Tecnología y el núcleo de Formación Continua. Cuentan entre sus principales objetivos el de contribuir a la mejora de las condiciones de vida; divulgar el conocimiento producido por la asociación, en un lenguaje accesible a todos los segmentos de la sociedad, y formar ciudadanos capaces de criticar y transformar la realidad.

Alguien de mala fe diría que, claro, siendo una escuela tan joven, cómo puede uno dudar de su bondad, eficacia y buen funcionamiento... Pero nos parece que la cuestión es de fondo. Es cierto que, si bien la asociación viene funcionando desde 1996, la Escola da Cidade empezó su actividad docente en 2002.

El núcleo Escola da Cidade, la base de la formación para los estudiantes, organiza la actividad docente, siempre por las tardes, con dos ejes: el estudio vertical y los seminarios. El estudio vertical, en el que los alumnos desarrollan sus proyectos con un tema distinto en cada año académico, convierte la escuela en unitaria: cinco alumnos, uno de cada curso y un profesor por grupo. Conciben el proyecto como proceso y síntesis, nunca como disciplina aislada de las áreas (éstas sí, impartidas curso por curso), de tecnología, urbanismo, dibujo, historia y arquitectura.

Cada curs, l'“Escola Itinerante” trasllada l'escola a d'altres realitats, organitzant viatges d'estudi amb trobades amb professionals d'institucions i facultats dels llocs visitats. En acabar el cinquè any acadèmic, cada estudiant ha de realitzar un viatge de tres mesos, organitzat i planificat amb el seu tutor, per a preparar el terreny al posterior desenvolupament del treball de final de carrera.

Al nucli d'Aplicació, als matins, nits i caps de setmana, quan a l'escola no hi ha classe, professors i alumnes desenvolupen treballs de tipus social (cal no confondre-ho amb “assistencial”), en col·laboració amb institucions i amb l'Administració. És fonamental el valor de la participació social, en tots els moments del procés, durant el desenvolupament de les propostes que condueixen al projecte, però també durant el procés de construcció, treballant amb industrials locals, perquè, en virtut del compromís amb el lloc, tota la riquesa produïda s'ha de quedar allà.

El nucli d'Investigació agrega al conjunt dels nuclis de l'AEAU investigacions aplicables als programes desenvolupats sobre arquitectura, ciutat, territori i medi ambient. Els seus projectes es desenvolupen mitjançant convenis i associacions amb altres institucions d'ensenyament i investigació, tant del Brasil com de l'exterior.

El nucli de Comunicació estableix un vincle de l'AEAU amb el públic extern. El seu principal objectiu és divulgar i democratitzar el coneixement produït sobre arquitectura i urbanisme, mitjançant la publicació de llibres, revistes, opuscles...

El nucli de Tecnologia concep i acompanya programes que integren les noves exigències de l'arquitectura i el disseny industrial contemporani, de manera conjunta amb els altres nuclis de l'AEAU. Emfasitza i busca solucions de qualitat i sostenibilitat per a escollir la tecnologia adequada, preservar el medi ambient i desenvolupar la comunitat.

El nucli de Formació Continua organitza, per al públic intern i extern, cursos lliures, cursos de postgrau, seminaris, debats, etc., vinculats a l'arquitectura.

Ara, sabent que aviat hi haurà la primera generació d'arquitectes formats a l'Escola da Cidade, ja s'està organitzant el setè nucli, el dels que seran exalumnes. I també per a l'any que ve, dins el mateix esperit de l'Escola da Cidade, des de l'AEAU s'està impulsant l'Escola d'Humanitats, gràcies als vincles amb algunes ONG i traient profit de les hores en què les instal·lacions estan lliures.

Molt sovint diem –i ara ens ho exigeix la reordenació de l'Espai Europeu d'Ensenyament Superior– que hauríem de treure el protagonisme a l'ensenyament i atribuir-lo a l'aprenentatge. A l'Escola da Cidade han sabut convertir aquesta aspiració en una realitat. Tal com recordava l'Oriol Bohigas en un recent escrit sobre l'experiència aportada per les escoles

A transversal line – the seminars – allows the incorporation of views from outside architecture but essential for training critically-minded citizens: geographers, political experts, writers, musicians, scientists... or football commentators.

Every year, the “Escola Itinerante” takes the school to other realities, organising study trips together with professionals from institutions and faculties in the places visited. At the end of the fifth academic year, students have to each make a three-month trip, organised and planned with their tutors, to prepare the ground for the later development of their final coursework.

At the Application centre, in the morning, at night and at weekends, when there are no classes at the school, teachers and students work on projects of a social (not to be confused with “welfare”) nature, in collaboration with institutions and the Administration. The value of social participation is fundamental throughout the process, during the development of the proposals that lead to the project, but also during the construction process, working with local industrialists, because, by virtue of the commitment with the place, all wealth produced should stay there.

The Research centre adds to the set of AEAU centres research applicable to the programmes developed on architecture, city, territory and environment. Its projects are developed through agreements and association with other teaching and research institutions, from both inside and outside Brazil.

The Communication centre establishes a link between the AEAU and the outside public. Its main objective is to divulge and democratise knowledge produced about architecture and urban planning, through the publication of books, magazines, leaflets, etc.

The Technology centre designs and accompanies programmes that integrate the new demands of contemporary architecture and industrial design, in a joint way with the other AEAU centres. It emphasises and seeks solutions based on quality and sustainability to choose the most suitable technology, preserve the environment and develop the community.

The Ongoing Training centre organises free courses, postgraduate courses, seminars, debates, etc. linked with architecture, for both internal and external audiences.

As there will soon be a first generation of architects trained at the Escola da Cidade,

Una línia transversal –los seminarios– permite incorporar otras miradas ajenas a la arquitectura, pero imprescindibles para formar ciudadanos críticos: geógrafos, politólogos, escritores, músicos, científicos... o comentaristas de fútbol.

Cada curso la “Escola Itinerante” traslada la escuela a otras realidades, organizando viajes de estudio junto a profesionales de instituciones y facultades de los lugares visitados. Y al terminar el quinto año, cada estudiante debe realizar un viaje de tres meses, organizado y planificado junto a su tutor, para preparar el terreno al posterior desarrollo del trabajo de final de carrera.

En el núcleo de Aplicación, por las mañanas, noches y fines de semana, cuando en la escuela no hay clase, profesores y alumnos desarrollan trabajos de tipo social (no confundir con “asistencial”), en colaboración con instituciones y con la Administración. Es fundamental el valor de la participación social, en todos los momentos del proceso, durante el desarrollo de las propuestas que conducen al proyecto, pero también durante el proceso de construcción, trabajando con industriales locales, puesto que, en virtud del compromiso con el emplazamiento, toda la riqueza producida debe quedarse ahí.

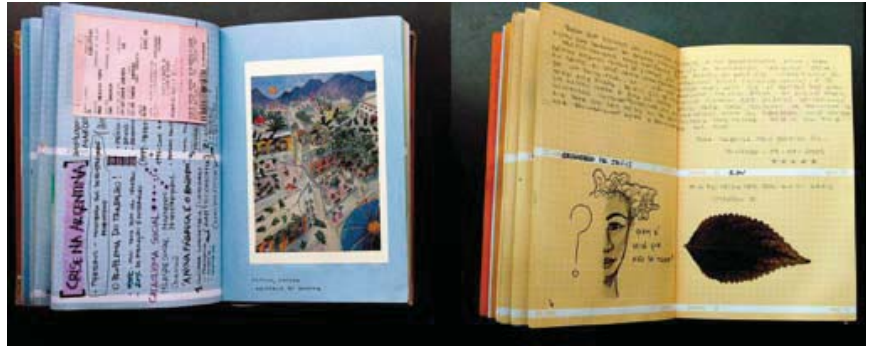
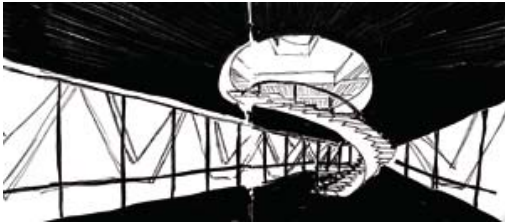
El núcleo de Investigación agrega al conjunto de los núcleos de la AEAU investigaciones aplicables a los programas desarrollados sobre arquitectura, ciudad, territorio y medio ambiente. Sus proyectos se desarrollan por medio de convenios y asociaciones con otras instituciones de enseñanza e investigación, tanto del Brasil como del exterior.

El núcleo de Comunicación establece un vínculo de la AEAU con el público externo. Su principal objetivo es divulgar y democratizar el conocimiento producido sobre arquitectura y urbanismo por medio de publicaciones de libros, revistas, folletos...

El núcleo de Tecnología concibe y acompaña programas que integran las nuevas exigencias de la arquitectura y el diseño industrial contemporáneos, en conjunto con los demás núcleos de la AEAU. Enfatiza y busca soluciones de calidad y sostenibilidad para escoger la tecnología adecuada, preservar el medio ambiente y desarrollar la comunidad.

El núcleo de Formación Continua organiza para el público interno y externo cursos libres, cursos de posgrado, seminarios, debates... vinculados a la arquitectura.

A la espera de que pronto aparecerá la primera generación de arquitectos formados en la Escola da Cidade, se está ya organizando el séptimo núcleo, el de los que serán ex alumnos. Y también para el próximo año,

de la República a Catalunya, també a l'Escola da Cidade el centre de l'aula no és ni la lliçió ni el professor, sinó l'estudiant.

Així de clar: a l'Escola da Cidade, l'important és l'alumne i el seu aprenentatge, i, com a conseqüència, el professorat es deu als alumnes. Els professors estan obligats a mostrar la seva feina –no és en absolut una qüestió de presumptuositat ni de pudor– i han de sotmetre la seva feina a la crítica dels alumnes. Per a entendre'ns: els professors, a l'Escola da Cidade, no poden fer altra cosa que ensenyar; l'escola per a ells no és ni pot ser un lloc per a fer-hi negocis. La unitat de mesura a l'escola és el temps (T), que es converteix en diner simbòlic; un professor no pot dedicar més de tres T (tres mitges jornades) a l'escola, ja que la major part del temps laboral el dediquen al seu treball professional. Per altra banda, molts també fan classes a d'altres escoles, encara que amb una mirada crítica.

L'Escola da Cidade funciona com una cooperativa d'estudiants i professors sense ànim de lucre, l'objectiu de la qual és dotar els estudiants d'una bona formació. En no viure del seu treball a l'escola, i per la limitació del temps que poden dedicar-li, els professors van i vénen, i els que donen continuïtat a la feina de l'Escola da Cidade són els estudiants que, ells sí, tenen dedicació completa: a la tarda assisteixen a classe, i al matí apliquen els seus coneixements a projectes i estudis promoguts per l'escola.

Encara que sembli una obvietat, en els temps que corren és una excepció. Alumnes i professors comparteixen el projecte pedagògic, uns ensenyen i els altres aprenen. Però l'important és que el comparteixen a tots els nivells. Pel seu caràcter cooperatiu, els alumnes estan íntimament vinculats a l'escola. Paguen una matrícula que se situa a la mitjana, entre les diverses escoles brasileres, però van reduint la seva aportació en la mesura en què col·laboren en els diferents nuclis, fins a invertir la balança, perquè només són raons d'interès, capacitat i il·lusió el que cal per

a seventh centre is being organised, which will be that of its former students. And also for next year, within the same spirit of the Escola da Cidade, the AEAU is promoting the School of Humanities, thanks to links with some NGOs and taking advantage of hours in which the facilities are free.

We often say – and now the rearrangement of the European Space for Higher Education demands – that we should take protagonism away from teaching and attribute it to learning. The Escola da Cidade has managed to make this aspiration a reality. As Oriol Bohigas reminded us in a recent article on the experience contributed by the Republic's schools in Catalonia, at the Escola da Cidade too, the centre of the classroom is not the lesson or the teacher, but the student.

It's quite clear: at the Escola da Cidade, the important thing is the student and student learning, and as a consequence, staff members have a duty to the students. Teachers are obliged to show their work – it is absolutely not a matter of presumption or modesty – and have to subject it to criticism by the students. So that we understand this: at the Escola da Cidade teachers can only teach, the school is not and cannot be a place for doing business for them. The unit of measurement at the school is time (T) which is converted into symbolic money; a teacher cannot dedicate more than three T (three half-days) to the school, as the greater part of their working time is devoted to their professional work. Moreover, many teach at other schools, although with a critical approach.

The Escola da Cidade functions as a non-profit student-teacher cooperative, whose objective is to provide students with good training. Because they don't live off their work at the school, and because of the

con el mismo espíritu de la Escola da Cidade, desde la AEAU se está impulsando la Escuela de Humanidades, gracias a vínculos con algunas ONG y aprovechando el tiempo libre de las instalaciones.

Todos decimos a menudo –y ahora nos lo exige la reordenación del Espacio Europeo de Educación Superior– que deberíamos quitar el protagonismo a la enseñanza y atribuirlo al aprendizaje. En la Escola da Cidade han sabido convertir esa aspiración en una realidad. Tal y como Oriol Bohigas recordaba, en un escrito reciente sobre la experiencia aportada por las escuelas de la República en Cataluña, también en la Escola da Cidade el centro del aula no es ni la lección ni el profesor, sino el estudiante.

Así de claro: en la Escola da Cidade, lo importante es el alumno y su aprendizaje, y, como consecuencia, el profesorado se debe a los alumnos. Los profesores están obligados a mostrar su trabajo –no es en absoluto una cuestión de presuntuosidad o pudor– y deben someter su trabajo a la crítica de los alumnos. Para que nos entendamos: los profesores no pueden en la Escola da Cidade más que enseñar, la escuela no es ni puede ser para ellos un sitio para hacer negocios. La unidad de medida en la escuela es el tiempo (T), que se convierte en dinero simbólico; un profesor no puede dedicar más de tres T (tres medias jornadas) a la escuela, ya que dedican la mayor parte de su tiempo laboral a su trabajo profesional. Por otra parte, muchos de ellos enseñan también en otras escuelas, aunque con una mirada crítica.

La Escola da Cidade funciona como una cooperativa de estudiantes y profesores, cuyo objetivo es, sin ánimo de lucro, proveer a los estudiantes de una buena formación. Al no vivir de su trabajo en la escuela, y por la limitación del tiempo que pueden dedicarle, los profesores van y vienen, y los que dan

Grade Geral

		Seg	Ter	Qua	Qui	Sex
1º Tempo	14H00 - 17H15	Urbanismo	Tecnologia	Desenho	História	Arquitetura
		3 2 Urbanismo	6 2 Tecnologia	6 2 Desenho	6 2 História	6 2 Projeto
2º Tempo	17H30 - 20H00	Estúdio de Projeto	Estúdio de Projeto	Seminário	Estúdio de Projeto	Estúdio de Projeto
		3 1 Projeto 2 Urbanismo	9 1 Tecnologia 2 Urbanismo	9 3 Seminário	6 1 História 2 Projeto	9 1 Urbanismo 2 Projeto
		6	15	15	12	15
						72

limited amount of time they can devote to it, the teachers come and go, and continuity is given to the work of the Escola da Cidade by the students themselves, who, in contrast, work full time: in the afternoon they go to class, and in the morning they apply their knowledge to projects and studies promoted by the school.

Although it seems obvious, these days this is an exception. Students and teachers share the educational project, some learning and the others teaching. But the important thing is that they share it at all levels. Given its cooperative nature, the students have close ties with the school. They pay a matriculation fee that is average among the different Brazilian schools, but they reduce their contribution as they collaborate at the different centres, until the balance is inverted, because to study at the Escola da Cidade, the only important reasons are interest, capacity and enthusiasm, never financial reasons. So it is not a public school or a private school: it is, simply, a collective school.

Oscar Niemeyer, one of the Escola da Cidade's good friends, said at the inaugural event that "perhaps this is the last communist experiment in this country". As Ciro Pironi, head of the Escola da Cidade would say: "The school is based on friendship and not on monetary reasons; we only want to create a worthy school". ♦

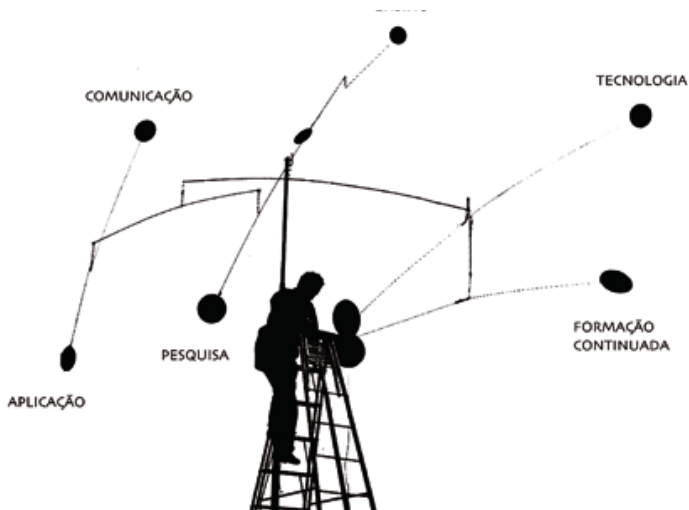
Ton Salvadó and Miguel Usandizaga
Translated by Debbie Smirthwaite

continuidad al trabajo de la Escola da Cidade son los estudiantes, que, ellos sí, tienen dedicación completa: durante las tardes asisten a las clases, y por las mañanas aplican sus conocimientos a proyectos y estudios promovidos por la escuela.

Aunque parezca una obviedad, en los tiempos que corren es una excepción. Los alumnos y los profesores comparten el proyecto pedagógico, unos enseñan y los otros aprenden. Pero lo importante es que lo comparten a todos los niveles. Por su carácter cooperativo, los alumnos están íntimamente vinculados a la escuela. Pagan una matrícula que se sitúa en el promedio entre las distintas escuelas brasileñas, pero van reduciendo su aportación en la medida en que colaboran en los distintos núcleos, hasta llegar a invertir la balanza, porque son sólo razones de interés, capacidad e ilusión lo que hace falta para estudiar en la Escola da Cidade, nunca razones económicas. No se trata, pues, ni de una escuela pública, ni una escuela privada; es, simplemente, una escuela colectiva.

Oscar Niemeyer, uno de los buenos amigos de la Escola da Cidade, dejó dicho en la cita inaugural que "quizás esta sea la última experiencia comunista de este país". Como diría Ciro Pironi, el director de la Escola da Cidade: "La escuela se basa en la amistad, y no por razones de dinero; sólo queremos hacer una escuela digna". ♦

Ton Salvadó y Miguel Usandizaga
Traduït per Jordi Palou

a estudiar a l'Escola da Cidade, mai raons econòmiques. No es tracta, doncs, ni d'una escola pública, ni d'una escola privada: és, simplement, una escola col·lectiva.

Oscar Niemeyer, un dels bons amics de l'Escola da Cidade, va gosar dir a la cita inaugural que "potser aquesta era la darrera experiència comunista d'aquest país". Com diria Ciro Pironi, el director de l'Escola da Cidade: "L'escola es fonamenta en l'amistat, i no pas en raons dineràries; només volem fer una escola digna". ♦

Ton Salvadó i Miguel Usandizaga